

АНТОН ОЛЕКСАНДРОВИЧ ІВАНОВ,

кандидат юридичних наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра правоохоронної діяльності та поліцієстики;

 <https://orcid.org/0000-0003-2269-9062>,

e-mail: ivanov_a_o@meta.ua

**ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ:
РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Розглянуто матеріали доповідей керівництва Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України щодо тих викликів і проблем, з якими органам системи МВС довелося зіштовхнутися внаслідок військової агресії з боку російської федерації. З'ясовано сутність і значення превентивної діяльності органів поліції. Визначено ключові, на нашу думку, фактори, що ускладнюють здійснення органами поліції превентивної діяльності в умовах воєнного стану. Висловлено авторське бачення пріоритетних напрямів подальшого вдосконалення та розвитку превентивної діяльності органів поліції в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: Національна поліція України, воєнний стан, превентивна діяльність, злочинність, шахрайство, обіг вогнепальної зброї, волонтерська діяльність.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Пандемія COVID-19 стала справжнім випробуванням для України, однак до загроз і викликів, що постали перед країною внаслідок пандемії, додалися жахи війни, спричинені російським відкритим повномасштабним військовим вторгненням на територію нашої держави. Необхідність протистояння цим ворогам і подолання тих небезпек, що вони принесли із собою, вимагало і потребує сьогодні активізації та задіяння всіх можливих ресурсів. Безумовно, український народ і держава чинять потужний опір і з гідністю долають всі ті важкі випробування, які припали на нашу долю. Утім навіть у такій ситуації перед обличчям надзвичайно потужних і безжальних ворогів ми не можемо забувати про те, що виживання, зміцнення та подальший розвиток України залежить не лише від скрухи зовнішніх ворогів, але й від якості та ефективності організації й функціонування внутрішніх систем і механізмів, які мають цілу низку проблем і недоліків, що досить яскраво виявилися під час протидії коронавірусній хворобі і набули особливо гострого характеру в умовах воєнного стану. Значною мірою це стосується і діяльності Національної поліції, органи і служби якої були залучені до забезпечення виконання населенням карантинних обмежень під час зазначеної пандемії, а сьогодні виступають активними учасниками протистояння військовій агресії з боку російської федерації. Необхідно віддати належне Національній поліції як системі органів і служб у

цілому, так і сукупності окремих посадових осіб, працівників, які, зіштовхнувшись із величезним, зухвалим, жорстоким ворогом, виявили високий рівень жорсткості і стабільності, не втратили своєї дієвості та наразі активно і самовіддано виконують завдання та функції як оборони нашої держави, так і щодо забезпечення нормальної роботи цивільної інфраструктури. Враховуючи те, що сучасна українська поліція зіштовхнулася з новою реальністю, значно актуалізується питання перегляду цілої низки засад, форм і методів роботи органів і служб поліції, адже виявлені поліцейською системою стійкість та оперативність реагування, професіоналізм і мужність не скасовують тих проблем, які виникли в роботі поліції в умовах воєнного стану. Саме тому в представленій статті зроблено спробу виокремити деякі важливі аспекти здійснення органами поліції одного з ключових напрямів їх роботи – превентивної діяльності в реаліях воєнного стану.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є виокремити проблемні моменти у превентивній діяльності органів Національної поліції України, що обумовлені протистоянням військовій агресії з боку російської федерації, а також визначити можливі напрями та кроки щодо вдосконалення цієї діяльності, її пристосування до реалій сьогодення. Задля досягнення поставленої мети планується виконати такі завдання: розглянути науково-теоретичні та законодавчі засади превентивної діяльності органів Національної поліції;

дослідити практичні аспекти превентивної діяльності органів поліції в умовах воєнного стану, а також з'ясувати проблеми, що виникли за цей час; визначити можливі напрями та кроки щодо покращення якості й ефективності превентивної діяльності органів поліції в умовах воєнного стану.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. У статті були застосовані такі методи дослідження поставленого проблемного питання: формально-логічний метод та пояснення для розкриття сутнісного змісту і значення превентивної діяльності; метод аналізу та узагальнення для висвітлення й оцінки позиції керівництва МВС України та Національної поліції щодо викликів, які постали перед органами системи МВС в умовах війни, та наявних результатів й успіхів із протидії цим викликам; діалектичний метод, аналіз та узагальнення для визначення основних факторів, які обумовлюють проблеми у здійсненні профілактичної діяльності органами поліції в умовах воєнного стану; абстрактно-логічний метод і синтез для формулювання пропозицій і висновків щодо вдосконалення та розвитку превентивної діяльності органів поліції в умовах війни.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Міністр внутрішніх справ України Д. Монастирський, виступаючи у жовтні 2022 р. із доповіддю на тему «Досягнення і виклики системи МВС», акцентував увагу на роботі органів системи МВС саме в умовах воєнного стану, зокрема він зауважив на таких її аспектах, як реєстрація воєнних злочинів, розмінування визволених територій, надання допомоги постраждалим, відновлення правопорядку на деокупованих територіях, блокування активів росії та білорусії. Окремо Д. Монастирський відмітив міжнародну діяльність Міністерства внутрішніх справ: про системні та оперативні зустрічі з колегами з ЄС, про особисті зустрічі з послами та міжнародними представниками, про організацію відвідування іноземними журналістами місць воєнних злочинів, скоєних окупантами. Окреслив Міністр внутрішніх справ і першочергові завдання міністерства на найближче майбутнє¹, зокрема він зазначив,

що поліцейські здійснюють роботу з: облаштування блокпостів, мають забезпечити їх оптимізацію; оперативного реагування на виклики, пов'язані з інтенсивним виїздом громадян за кордон; формування пунктів збору гуманітарної допомоги; боротьби з ворожими диверсійно-розвідувальними групами; здійснення стабілізаційних заходів на деокупованих територіях; виявлення та забезпечення притягнення до відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність; забезпечення реабілітації та лікування працівників системи органів і служб МВС; сприяння відновленню критичної, зокрема енергетичної, інфраструктури тощо. Голова Національної поліції І. Клименко у своїй промові на семінарі «Особливості діяльності органів та підрозділів поліції в умовах збройної агресії російської федерації», що відбувся 1 грудня 2022 р., також акцентував увагу на тому, що українські поліцейські зіштовхнулися з новою реальністю. Правоохоронець зауважив, що війна змінила всіх, що поліція вже не може бути така як раніше, що реалії війни вимагають створення нової моделі підготовки і практичної діяльності правоохоронних кадрів, де теорія і сьогоденна практика мають бути максимально наближеними².

Із керівництвом МВС України та Національної поліції України важко не погодитися, адже цілком очевидно, що навіть після перемоги ми вже не повернемося у довоєнний світ. І тут йдеться не лише про необхідність ліквідації завданих нашій державі руйнувань, адже небезпечні наслідки та відгуки війни мають більш просторий і різноманітний характер і створюють суттєві загрози нормальним умовам існування та подальшого розвитку українського суспільства. Протистояння цим загрозам – їх виявлення, локалізація та ліквідація, усунення їх деструктивних і руйнівних наслідків – вимагає перегляду та вдосконалення ключових аспектів роботи органів і служб системи МВС України, зокрема Національної поліції України. Очевидно, що стисло та водночас змістовно розглянути проблематику покращення та адаптації до умов воєнного й післявоєнного часу всіх напрямів діяльності поліції

¹ Досягнення і виклики системи МВС під час війни // YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=p3Sx1NtVgww> (дата звернення: 06.12.2022); Курсанти ХНУВС прослухали лекцію Міністра внутрішніх справ України Дениса Монастирського на тему «Досягнення і виклики системи МВС під час війни» // Харківський національний університет внутрішніх справ :

сайт. 26.10.2022. URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/14075> (дата звернення: 06.12.2022).

² Підготовка майбутніх поліцейських має відбуватися з урахуванням досвіду воєнного часу – Денис Монастирський // Портал МВС : офіц. сайт. 01.12.2022. URL: <https://mvs.gov.ua/news/pidgotovka-maibutnix-policeiskix-maje-vidbuvatisia-z-uraxuvanniam-dosvidu-vojennoho-casu-denis-monastirskii> (дата звернення: 06.12.2022).

досить складно, тому в межах представленої статті ми звернемо увагу лише на важливі, на нашу думку, питання превентивної діяльності зазначеного центрального органу виконавчої влади.

Превенція є одним із найбільш розлогих напрямів роботи поліції, яка тією чи іншою мірою притаманна всім органам, службам, підрозділам, про що яскраво свідчить Закон України «Про Національну поліцію»¹, в якому до кола основних повноважень поліції віднесено саме здійснення превентивної та профілактичної діяльності у сферах забезпечення публічних безпеки та порядку, безпеки дорожнього руху, запобігання та протидії домашньому насильству чи насильству за ознакою статі, контролю за обігом зброї. На офіційному рівні визначення поняття «превентивна діяльність» міститься лише в Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженій Наказом МВС від 28 липня 2017 р. № 650², де вона (діяльність) розуміється як заходи, що вживаються дільничними офіцерами поліції (далі – ДОП) та поліцейськими офіцерами громади (далі – ПОГ) у межах компетенції, спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, перевірку дотримання обмежень, установлених законодавством щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, здійснення поліцейського піклування. І хоча ця Інструкція має спеціальний характер, тобто стосується діяльності лише ДОП та ПОГ, і наведене в ній визначення превентивної діяльності також пов'язується з діяльністю саме цих поліцейських, однак окреслений у зазначеному нормативно-правовому акті її сутнісний зміст є справедливим і для діяльності інших підрозділів та посадових осіб органів поліції. Тобто превентивна діяльність – це попередження певних негативних явищ, це робота на випередження, робота, спрямована на унеможливлення чи мінімізацію загроз та їх небезпечних наслідків. Стосовно цього доречно навести думку Д. О. Булаті-

на (2018, с. 21), який, аналізуючи поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративно-правовому аспекті, зазначає, що вказані терміни застосовуються для характеристики запобігання кризовим станам об'єктів управління. Проте основна сфера використання зазначених термінів, як наголошує правник, – це попередження правопорушень. Поняття «превенція» і «превентивна діяльність» можуть широко використовуватися для формалізації комплексної діяльності органів державної влади і, зокрема, поліції у всьому ланцюжку етапів діяльності останніх задля недопущення реалізації протиправних намірів і бажань у фактичних діяннях, а також усунення чи трансформації протиправних думок, намірів і бажань та створення надійних стримуючих факторів. О. В. Джафарова (2020, с. 176–177) зазначає, що одним із ключових завдань державної політики є недопущення порушення прав учасників відповідних публічно-правових відносин. Така діяльність, як зауважує дослідниця, як правило, називається «запобігання», «попередження» «профілактична» або «превентивна діяльність» тощо. При цьому така діяльність здебільшого асоціюється з діяльністю публічних інституцій, які наділені правоохоронними функціями, особливо Національної поліції України. Під превентивною діяльністю Національної поліції, на думку дослідниці, слід розуміти окрему функцію Національної поліції, зміст якої вмонтовано в завдання та повноваження поліцейських і яка являє собою систему взаємоузгоджених, системних, цілеспрямованих випереджувальних заходів і дій, спрямованих на перешкоджання виникненню тих чи інших форм соціальних відхилень, девіантної поведінки, а також їх розповсюдження в суспільстві (Джафарова, 2020, с. 178).

Раніше превентивна діяльність поліції відбувалася у, так би мовити, звичних умовах, зокрема йдеться про те, що соціально-економічний фон життя був відносно стабільний, а такі фактори, як характер і структура злочинності, коло та динаміка адміністративних правопорушень, активність і склад маргіналізованих груп населення, були досить прогнозовані та контрольовані. Очевидно, що за цих обставин діяти на випередження набагато простіше, хоча й тоді існувала низка проблем і недоліків у превентивній діяльності поліції. Сьогодні ж в умовах війни ситуація суттєво змінилася, що обумовлює необхідність перегляду та вдосконалення деяких засад і підходів до здійснення превентивної діяльності органами Національної поліції. Зокрема, означене обумовлене певними факторами.

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.12.2022).

² Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17> (дата звернення: 06.12.2022).

1. *Зміни в тенденціях протиправної активності та у структурі злочинності.* За даними Національної поліції, на початку російського вторгнення, зокрема перші два місяці, в Україні спостерігалось зниження рівня злочинності (аж до 25 %), а вже наприкінці квітня – початку травня 2022 р. з'явилася інша тенденція – збільшення рівня злочинності порівняно з першими місяцями війни, а також рівня окремих видів злочинів порівняно з минулими роками. Важливо, що рівень тяжких та особливо тяжких злочинів (без урахування тих, що вчинені військовим країни-агресора) не має якихось суттєвих змін з аналогічним періодом попереднього року, не спостерігається значних змін і в такій сфері, як квартирні крадіжки та пограбування¹. Правоохоронці це пов'язують із тим, що на воєнний час було суттєво підвищено увагу до забезпечення публічного порядку і безпеки, зокрема запроваджено комендантську годину, вулиці населених пунктів насичені правоохоронцями та військовими. Крім того, значна частина осіб, схильних до вчинення протиправної поведінки, або виїхала за межі держави, або пішла її захищати від окупантів. Також слід враховувати той факт, що значна частина майнових правопорушень ще не виявлені, оскільки власники все ще не повернулися додому. Водночас суттєво збільшилася кількість випадків незаконного заволодіння транспортними засобами (більше ніж на 80 %), дорожньо-транспортних пригод, також на третину збільшилася кількість таких видів злочинів, як шахрайство, особливо з використанням телекомунікаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій. Окремо слід звернути увагу на зростання кількості таких злочинів, як колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору та мародерство. Хоча слід відмітити, що в перші місяці війни оперативність і якість реагування органів поліції на такі прояви злочинності, як мародерство, колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору, викликали певні запитання, на чому акцентували увагу низка інформаційних інтернет-видань. При цьому вони посилалися на лист заступника Генерального прокурора України, в якому останній начебто звертав увагу керівництва поліції на те, що за два місяці російської агресії оперативними підрозділами Нацполіції не вжито всього комплексу

необхідних оперативно-розшукових заходів для попередження, виявлення та припинення вищезгаданих злочинів, а також здійснення їх превенції². На офіційних інформаційних ресурсах ані Національної поліції, ані Генеральної прокуратури України немає даних про означений лист, а інтернет-ресурси, на яких опублікована копія цього листа, не видаються надто надійними джерелами, тому ми не можемо стверджувати достовірність опублікованої інформації. Однак така ситуація є цілком ймовірною, і позиція керівництва МВС України та Національної поліції стосовно необхідності перегляду підходів до підготовки поліцейських кадрів, яка має відбуватися з урахуванням реалій та викликів воєнного часу, хоча і опосередковано, але досить переконливо натякає на те, що на початку війни поліція зіткнулася із цілим спектром нових для неї явищ, які до цього були відомі її працівникам хіба що на рівні теорії, гіпотетичного явища, а не реальної практичної ситуації, проблеми, яку необхідно терміново вирішувати.

2. *Зростання міграційних потоків.* Вже не перший рік проблема міграції українців привертає увагу дослідників, однак протягом останніх років ці проблеми стали доволі масштабним явищем, що породжує низку інших важливих складнощів і криз в економічному розвитку країни. Ріст трудової міграції з одночасним зменшенням кількості новонароджених та збільшенням кількості людей пенсійного віку веде до загострення ситуації на внутрішньому ринку праці та вимагає адекватної реакції уряду через заходи в міграційній, економічній, соціальній, зовнішньоекономічній та іншій політиці (Процик, Кара, 2022, с. 231). В умовах воєнного стану ця проблема, як і низка інших, значно загострилася. Внаслідок російського військового вторгнення в Україні різко збільшилася динаміка та обсяги міграційних потоків. Люди, рятуючись від війни, намагаються знайти більш безпечні місця для проживання як у країні, так і за її межами. Дані, які надаються українською владою, міжнародними організаціями та незалежними аналітичними центрами щодо кількості наших співвітчизників, які стали вимушеними переселенцями, різняться, втім навіть за найбільш стриманими оцінками це величезні цифри.

¹ Вплив війни на злочинність в Україні // УКРІНФОРМ : сайт. 26.07.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html> (дата звернення: 06.12.2022).

² За два місяці війни «опери» Нацполіції не відкрили жодної оперативно-розшукової справи про колаборантство, викрадення чи мародерство // Medium : сайт. 26.04.2022. URL: <https://watchersdotmedia.medium.com/policija-6da835ecec00> (дата звернення: 06.12.2022).

Так, за даними Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ), кількість осіб, які станом на середину травня вважаються внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО), становить приблизно 7,1 млн. У Мінсоцполітики на початку травня повідомляли про понад 2,7 млн осіб, які зареєструвалися й отримали довідку ВПО (Філіпчук, Сирбу, 2022). У жовтні заступниця міністра соціальної політики України Д. Марчак повідомила, що кількість ВПО зростає до 4,6 млн осіб. Однак, як наголошує посадовця, за неофіційними даними ця цифра значно більша. Що ж стосується переміщення закордон, то за даними Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), протягом 24 лютого – 3 червня 2022 р. з України виїхали понад 5,2 млн осіб (Філіпчук, Сирбу, 2022).

3. *Збільшення кількості зброї в цивільному обігу.* Проблема контролю за обігом зброї в Україні вже досить давно не втрачає своєї актуальності. Протягом останніх років, як наголошують правознавці (Куций, 2019; Мартинюк, 2017; Назаренко, 2019), в Україні одним із суттєвих факторів погіршення криміногенної ситуації є відкрита демонстрація зброї та зростаюча озброєність злочинного світу. У такій обстановці особливої гостроти й актуальності набувають питання боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї та її розкращенням. Зрозуміло, що війна аж ніяк не сприяє покращенню стану справ у зазначеній сфері. Одним із логічних наслідків російської військової агресії стало суттєве зростання суспільного інтересу до зброї та попиту на неї, і результати опитування в додатку «Дія», в якому взяли участь понад 1,7 млн громадян, досить переконливо ілюструють це. Так, за підсумками означеного опитування 59 % респондентів вважають, що всі громадяни, які відповідають вимогам закону, можуть мати пістолет і вільно носити його із собою у громадських місцях; 22 % зазначають, що пістолети категорично не повинні бути в обігу серед цивільного населення; 19 % відзмітили, що пістолети можуть мати всі громадяни, які відповідають закону, та використовувати їх тільки в тирах чи на стрільбищах, носити зброю із собою заборонено. За інформацією Української асоціації власників зброї, воєнні дії спричинили не лише ріст підтримки легалізації зброї в суспільстві, а і значне зростання попиту на мисливську зброю, насамперед нарізну. Водночас експерти припускають також і ріст «чорного ринку» зброї. За оцінками швейцарської організації Small Arms Survey, кількість незареєстрованої зброї в Україні становить 3–6 млн одиниць (Буханевич, 2022).

4. *Активізація громадянського (зокрема, волонтерського) руху.* Поряд із тими жахами та бідами, які несе із собою війна, вона має і позитивні наслідки, одним з яких є активне зростання в Україні благодійного руху, тисячі людей стали учасниками волонтерської діяльності. Волонтерська діяльність в Україні, яка ще декілька років тому була маловідомою, сьогодні перетворилася на потужне масове суспільне явище, яке потребує правового регулювання та контролю. Волонтерська діяльність, як справедливо зазначає Ю. В. Кривенко (2015, с. 41), є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Волонтерство втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. У період глобалізації та постійних змін світ стає меншим, більш незалежним, більш складним. Волонтерство – це діяльність, яка здійснюється добровільно для суспільства чи окремих соціальних груп, без розрахунку на винагороду. Французьке слово *volontaire* («волонтер») походить від латинського *voluntarius* («добровільний»). Волонтер – це людина, яка добровільно надає безоплатну допомогу людям, які потребують особливої підтримки та соціального захисту, або державі, некомерційній чи громадській організації¹. Законодавчі засади волонтерства в нашій державі визначені Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI, в якому закріплено, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності, при цьому під нею розуміється добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами². Отже, волонтерами стають не через матеріальні чи фінансові зиски, а з метою надання добровільної та безкорисної допомоги тим, хто її потребує. Однак деякі люди займаються благодійністю, а точніше імітують її, саме з корисливих мотивів, тобто з метою

¹ Не грошима єдиними... // Іоаннів центр : сайт. 29.01.2022. URL: https://ioanivcenter.com/news/69-ne-groshima-yedinimi.html?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=inweb_SER_Statti_Ukraine&utm_content=581834279669&utm_term= (дата звернення: 06.12.2022).

² Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 06.12.2022).

заробити. Під час війни таких «благодійників» і фейкових волонтерів стало значно більше, вони, користуючись ситуацією, за допомогою шахрайських схем і звичайного розкрадання заволодівають чужими фінансовими коштами, гуманітарною допомогою, фактично позбавляючи необхідної матеріальної та/або фінансової підтримки тих, хто її дійсно потребує. Така ситуація потребує підвищеного контролю за використанням гуманітарної допомоги, організацією та функціонуванням різного роду благодійних фондів, волонтерських організацій, а також діяльністю окремих фізичних осіб, які здійснюють збори коштів на ті чи інші благодійні потреби.

5. *Збільшення функціонального навантаження на поліцію.* Поліція була та залишається одним із найбільш навантажених органів як у системі органів МВС України, так і в механізмі держави в цілому. Проте з початком війни в силу багатьох об'єктивних факторів органам поліції доводиться виконувати цілу низку завдань і функцій, які раніше не були властиві їй, або поліцейські були залучені до їх здійснення в дуже обмеженому обсязі. Зокрема, йдеться про те, що поліція: по-перше, досить часто є чи не єдиним представником влади на деокупованих територіях, особливо в сільській місцевості, тому поліцейським доводиться виконувати роботу інших цивільних органів і служб; по-друге, бере участь у стабілізаційних заходах у звільнених населених пунктах (які передбачають і розмінування, і пошук зброї та боєприпасів, і виявлення колаборнатів тощо); по-третє, підтримка роботи пунктів незламності; по-четверте, сповіщення населення про повітряну тривогу через гучномовці тощо.

Означені фактори, поява або активізація яких обумовлена війною, з одного боку, вимагають підвищення якості й ефективності превентивної діяльності органів Національної поліції, адже хаос, суспільний страх, паніка, метушня, що породжені військовими діями, створюють досить сприятливі умови та обставини для порушення законності з можливістю уникнення відповідальності за це. Однак очевидно, що така ситуація і принцип «війне все спіше», за яким деякі суб'єкти намагаються жити в умовах воєнного стану, є неприпустимими та не відповідають засадам правової держави. З іншого боку, дійсно підвищити ефективність і дієвість досліджуваної превентивної роботи під тиском реалій війни не так просто. Насамперед на цьому шляху слід вдатися до визначення пріоритетних напрямів і кроків щодо покращення превентив-

ної діяльності. На нашу думку, задля досягнення цієї мети, тобто забезпечення присутності превентивної діяльності органів поліції до реалій війни та післявоєнних викликів необхідно:

– по-перше, розробити концептуальні засади здійснення профілактичної діяльності, в яких окремо визначити принципи, завдання та напрями такої діяльності на період воєнного часу та післявоєнного відновлення безпеки і порядку в державі;

– по-друге, вдосконалити механізми взаємодії органів поліції з іншими органами публічної влади, а також громадськістю в умовах воєнного часу. Особливо важливо звернути увагу на взаємодію поліцейських з органами місцевої влади (як муніципальної, так і державної) (Барба, 2018) під час виконання ними завдань і функцій на деокупованих територіях;

– по-третє, посилити профілактичну роботу із криміналітетом і маргіналізованими верствами населення. Представники злочинного світу є одним із важелів, за допомогою яких російська влада наймається розхитувати порядок у країні, який і без того перебуває під величезним тиском обставин. Також не можна забувати про те, що в багатьох ситуаціях саме представники маргіналізованих груп погоджувалися на співпрацю із спецслужбами та військовими росії. Крім того, як наголошують правоохоронці¹, саме наші співвітчизники із кримінальним минулим, особи, схильні до вчинення адміністративних правопорушень, мають наркотичну залежність та/або зловживають алкоголем, користуючись ситуацією (зокрема, відсутністю людей удома, які виїхали, рятуючись від війни), намагаються «покрадити своє матеріальне становище», вдаючись до розкрадання майна;

– по-четверте, посилити профілактику насильства в сім'ї, адже зараз ця проблема дещо відійшла на другий план, однак не лише втратила своєї актуальності, а й навіть загострилася, що є цілком зрозумілим в умовах війни і того тиску, що вона завдає на психологічний і психічний стани людини. Особливо важливим тут є питання реагування поліцією на випадки насильства в сім'ї на територіях ведення активних бойових дій;

– по-п'яте, активізація роботи із профілактики дитячої бездоглядності і безпритульності.

¹ Російські військові принесли смерть та розруху в десятки українських міст і сіл // Facebook : сайт. 26.04.2022. URL: [https://www.facebook.com/iklymenko.fb/posts/425846856210292?_cft_\[0\]=](https://www.facebook.com/iklymenko.fb/posts/425846856210292?_cft_[0]=) (дата звернення: 06.12.2022).

Ця проблема була та залишається однією з найбільш гострих соціальних проблем нашого сьогодення (Поляруш, 2019, с. 36–37), і в умовах війни вона не лише нікуди не зникла і не зменшилася, а навіть поглибилися. Обов'язок органів влади, зокрема поліції, забезпечити захист дитинства від жаків війни, не допустити втягування дітей у різного роду небезпечні та злочинні схеми, зокрема ті, що створюються та функціонують в інтересах країни-агресора. Поліція зобов'язана сприяти підвищенню дисциплінованості батьків (чи осіб, які їх замінюють) у виконанні ними своїх обов'язків по догляду за дитиною та щодо її виховання;

– по-шосте, посилити роботу з протидії шахрайству. Особлива увага при цьому має бути приділена превентивній роботі в мережі Інтернет (Лефтеров, 2019), яка сьогодні є чи не основним простором для реалізації злочинних схем фейковими благодійниками та волонтерами. Слід погодитися з позицією дослідників щодо того, що на сучасному етапі розвитку суспільства дедалі більше відчувається значущість інноваційних процесів, що відбуваються в нашому суспільстві у зв'язку з глобальною інформатизацією, але разом із позитивними досягненнями інформатизація супроводжується й іншими явищами негативного характеру, до яких належить кібершахрайство. Це вимагає негайного створення системи протидії цьому різновиду злочинності на державному рівні. Для сучасного суспільства актуальність цієї проблеми є беззаперечною (Лугіна, Лучук, 2021);

– по-сьоме, підвищити ефективність контролю за обігом зброї. Порушення правил дозвільної системи є різновидом адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління як систему відносин, яка забезпечує нормальне функціонування державних органів, а також порушує встановлений порядок продажу, обміну, перевезення, використання предметів та матеріалів, для яких встановлений окремий порядок користування. Адміністративні проступки у сфері здійснення дозвільної системи також посягають на нормальну діяльність державних органів, зокрема органів Національної поліції, завдаючи шкоди відносинам, які забезпечують правильне функціонування дозвільної системи (Кудря та ін., 2017, с. 134). Однією з важливих підвалин покращення якості і дієвості означеного контролю має стати ухвалення закону, що врегулює обіг цивільної вогнепальної зброї в державі. Питання врегулювання відносин зазначеного обігу не є новим для українського суспільства і вже обговорюється

не один рік, однак наразі в силу зрозумілих обставин воно отримало суттєвий поштовх у напрямі якнайшвидшого вирішення. Як зазначалося вище, ідею розширення можливостей цивільного населення щодо отримання у власність вогнепальної зброї сьогодні підтримує величезна кількість українців, нагальним і необхідним цей крок вважають і багато дослідників, утім вони справедливо наголошують на тому, що такі зміни мають бути максимально зважені та продумані. Зокрема, як слушно зазначає Д. С. Припутень (2020, с. 52), максимально чіткої та конкретної регламентації потребує реалізації контрольних повноважень поліцейськими у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Такі повноваження слід додатково продублювати як у Законі України «Про Національну поліцію», так і у відомчих нормативно-правових актах. Детальне визначення процедури здійснення поліцейськими державного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї слід закріпити в окремому наказі МВС України для успішної реалізації поліцейськими контрольних повноважень в означеній сфері.

ВИСНОВКИ. В умовах війни Національна поліція України зіштовхнулася із цілою низкою викликів, що виражаються як у активізації, загостренні та зростанні тих проблемних ситуацій, які зазвичай були досить контрольованими і керованими, так і в появі проблем, вирішенням яких поліцейські раніше або взагалі не займалися, або зіштовхувалися з ними у досить обмеженому вигляді. Слід віддати належне системі органів поліції, яка досить гідно зустріла ці виклики і доволі стійко та дієво протистоїть їм. Однак це не означає, що в роботі органів поліції відсутні прогалини, недоліки або що війна відводить їх на другий план, навпаки, саме умови воєнного стану досить чітко оголили певні проблемні аспекти діяльності поліції та підвищили актуальність питання пошуку шляхів їх вирішення. Зокрема, означене стосується необхідності вдосконалення та розвитку організаційно-правових, управлінських, методологічних та інших засад здійснення поліцією превентивної діяльності в умовах воєнного часу, а також у період післявоєнного відновлення та подолання наслідків війни. Для якісного вирішення цих питань необхідною є глибока та змістовна співпраця наукової та науково-викладацької спільноти із практичними підрозділами органів поліції. Для чіткого визначення найбільш гострих і нагальних проблемних питань у галузі превентивної діяльності, вироблення найбільш доцільних та дієвих напрямів, форм і методів

вирішення таких проблем, а також для забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів для підрозділів превентивної діяльності, здатних одразу ж включатися в роботу, ефективно й оперативно виконувати відповідні завдання та функції, зокрема в умовах воєнного стану.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Барба В. Є. Нормативно-правове регулювання взаємодії територіальних підрозділів Національної поліції та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. *Lex Portus*. 2018. № 3. С. 69–83. DOI: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.3.2018.5>.
2. Булатін Д. О. Поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративно-правовому аспекті. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Вип. 1. С. 15–22.
3. Буханевич О. Питання використання зброї цивільними особами та отримання дозволу на придбання, зберігання та носіння зброї в умовах воєнного стану // Незалежний громадський портал : сайт. 21.10.2022. URL: <https://ngp-ua.info/2022/10/60947> (дата звернення: 06.12.2022).
4. Джафарова О. В. Національна поліція України як провідний суб'єкт здійснення превентивної діяльності // Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 176–178.
5. Кривенко Ю. В. Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 41–44.
6. Куций Я. А. Незаконний обіг зброї в Україні: поняття та проблеми вирішення // Інституційний репозитарій ВНТУ : сайт. 2019. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/27317> (дата звернення: 06.12.2022).
7. Лефтеров Л. В. Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється шляхом використання засобів електронних комунікацій. *Lex Portus*. 2019. № 1. С. 89–101. DOI: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.1.2019.6>.
8. Лугіна Н. А., Лучук А. М. Оптимізація правового регулювання боротьби з кібершахрайством: зарубіжний досвід і його значущість в українській практиці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 238–241. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/59>.
9. Мартинок А. Дослідження незаконних потоків зброї (Україна). Квітень 2017 // Small Arms Survey : сайт. URL: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf> (дата звернення: 06.12.2022).
10. Назаренко М. О. Проблеми трудової міграції в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 2 (4). С. 238–245. DOI: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-238-245>.
11. Організація роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : навч. посіб. / В. О. Кудря, А. В. Лабунь, С. М. Радзівон та ін. ; за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2017. 246 с.
12. Поляруш С. І. Подолання дитячої безпритульності та бездоглядності в Україні. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2019. Вип. 7. С. 36–42.
13. Припутьєв Д. С. Державний контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. *Право. UA*. 2020. № 3. С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2020.3.7>.
14. Процик І. С., Кара Н. І. Особливості процесів міграції населення України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2022. Вип. 4, № 1. С. 231–240.
15. Філіпчук Л., Сирбу О. Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022) // Cedos : сайт. 27.06.2022. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-cherhnya-2022/> (дата звернення: 06.12.2022).

Надійшла до редакції: 07.12.2022

Прийнята до опублікування: 21.12.2022

REFERENCES

1. Barba, V. Ye. (2018). Normative-legal regulation of the interaction of territorial subdivisions of the National police and local authorities in the field of ensuring public safety and order. *Lex Portus*, 3, 69-83. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.3.2018.5>.
2. Bukhaneych, O. (2022, October 21). *The issue of the use of weapons by civilians and obtaining permission to purchase, store and carry weapons under martial law*. Independent Public Portal. <https://ngp-ua.info/2022/10/60947>.

3. Bulatin, D. O. (2018). Concepts of “prevention” and “preventive activity” in the administrative and legal aspect. *Visnik Chernivtsi Faculty of National university “Odessa Law Academy”*, 1, 15-22.
4. Dzhafarova, O. V. (2020, November 20). *The National Police of Ukraine as a leading subject of preventive activities* [Conference presentation abstract]. International scientific and practical conference “The path of success and prospects for development (to the 26th anniversary of the founding of the Kharkiv National University of Internal Affairs)”, Kharkiv, Ukraine.
5. Filipchuk, L., & Syrбу, O. (2022, June 27). *Monitoring: Forced migration and war in Ukraine (March 24 – June 10, 2022)*. Cedos. <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-cherhvnya-2022/>.
6. Kryvenko, Yu. V. (2015). Volunteer activity: concepts and signs. *Civil Journal*, 18, 41-44.
7. Kudria, V. O., Labun, A. V., Radzivon, S. M. et al. (2017). *Organization of work of units of preventive activities of the National Police* (V. A. Kulikov, Ed.). Education of Ukraine.
8. Kutsyi, Ya. A. (2019). *Illegal arms circulation in Ukraine: concepts and solution problems*. Institutional repository of VNTU. <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/27317>.
9. Lefterov, L. V. (2019). General social measures which prevent frauds committed by using of electronic communications. *Lex Portus*, 1, 89-101. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.1.2019.6>.
10. Luhina, N. A., & Luchuk, A. M. (2021). Optimization of legal regulation of the fight against cyber fraud: foreign experience and its significance in Ukrainian practice. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 1, 238-241. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/59>.
11. Martyniuk, A. (2017). *Study of illegal arms flows (Ukraine). April 2017*. Small Arms Survey. <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf>.
12. Nazarenko, M. O. (2019). Problems of labor migration in Ukraine. *Expert: Paradigms of Law and Public Administration*, 2(4), 238-245. <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-238-245>.
13. Poliarush, S. I. (2019). Overcoming child homelessness and neglect in Ukraine. *Scientific Notes of Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko. Series: Law*, 7, 36-42.
14. Protsyk, I. S., & Kara, N. I. (2022). Peculiarities of Ukrainian population migration processes. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Development Problems*, 4(1), 231-240.
15. Pryputen, D. S. (2020). State control over the circulation of civilian firearms in Ukraine. *Pravo.UA*, 3, 48-53. <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2020.3.7>.

Received the editorial office: 7 December 2022

Accepted for publication: 21 December 2022

АНТОН АЛЕКСАНДРОВИЧ ИВАНОВ,

кандидат юридических наук,

Харьковский национальный университет внутренних дел,

кафедра правоохранительной деятельности и полицейстики;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2269-9062>,

e-mail: ivanov_a_o@meta.ua

ПРЕВЕНТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНОВ ПОЛИЦИИ: РЕАЛИИ И ВЫЗОВЫ В УСЛОВИЯХ ВОЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ

Рассмотрены материалы докладов руководства Министерства внутренних дел и Национальной полиции Украины касательно тех вызовов и проблем, с которыми органам системы МВД пришлось столкнуться в результате военной агрессии со стороны России. Установлены сущность и значение превентивной деятельности органов полиции. Определены ключевые факторы, создающие трудности и сложности в осуществлении органами полиции превентивной деятельности в условиях военного положения. Сформулировано авторское видение приоритетных направлений дальнейшего совершенствования и развития превентивной деятельности органов полиции в условиях военного времени и послевоенного восстановления Украины.

Ключевые слова: Национальная полиция Украины, военное положение, превентивная деятельность, преступность, мошенничество, оборот огнестрельного оружия, волонтерская деятельность.

ANTON OLEKSANDROVYCH IVANOV,

Candidate of Law,

Kharkiv National University of Internal Affairs,

Department of Law Enforcement and Police Studies;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2269-9062>,

e-mail: ivanov_a_o@meta.ua

PREVENTIVE ACTIVITY OF POLICE BODIES: REALITIES AND CHALLENGES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The materials of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Police of Ukraine leadership reports on the challenges and problems that the bodies of the Ministry of Internal Affairs had to face as a result of military aggression by the Russian Federation have been considered, as well as on the available results and successes in countering the threats of war by the police and implementing their normal tasks and functions under martial law. It has been emphasized that one of the main areas of the National Police of Ukraine activity was and remains preventive activity, the high efficiency and effectiveness of which are especially important in the conditions of martial law. At the same time, in such a situation, it is quite difficult to ensure the appropriate level of quality and effectiveness of the specified activity due to the objective conditions of wartime, which significantly complicate the work of the police. The key, in our opinion, factors that create difficulties and complications in the implementation of preventive activities by police bodies in conditions of martial law have been identified. In particular, these are changes in the trends and structure of illegal activity in the country; the growth of migration flows, both of an internal and external nature; increase in the number of firearms in civilian circulation; activation of social movement; the need for the police to perform a number of previously uncharacteristic tasks, etc. The author's vision of priority directions for further improvement and development of preventive activities of police bodies in the conditions of wartime and post-war reconstruction of Ukraine has been expressed.

Key words: *National Police of Ukraine, martial law, preventive activity, crime, fraud, firearms trafficking, volunteer activity.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Іванов А. О. Превентивна діяльність органів поліції: реалії та виклики в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 135–144. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.11>.

Citation (APA): Ivanov, A. O. (2022). Preventive activity of police bodies: realities and challenges in the conditions of martial law. *Law and Safety*, 4(87), 135–144. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.11>.